

PETERSBURGSE VERHALEN

Eerste afzonderlijke druk november 2014

© Copyright 2012 A. PRINS en UITGEVERIJ G.A. VAN OORSCHOT,
AMSTERDAM

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, op welke wijze ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

NIKOLAJ GOGOL
PETERSBURGSE VERHALEN

Uitgeverij Van Oorschot
Amsterdam

Vertaald van aantekeningen voorzien door Aai Prins.

Een * in de tekst verwijst naar de aantekeningen op bladzijde 231 e.v.

DE NEVSKI PROSPEKT

Er gaat niets boven de Nevski Prospekt, tenminste, in Petersburg; voor Petersburg is de Nevski Prospekt alles. Waar deze straat, de parel van onze hoofdstad, al niet mee schittert! Ik weet dat niet één van zijn bleke ambtelijke bewoners de Nevski Prospekt voor welke zegening op aarde ook zou verruilen. Niet alleen wie vijftwintig jaar oud is, een prachtige snor en een fraaie getailleerde jas draagt, maar ook degene op wiens kin witte haren ontspruiten en die een hoofd heeft, zo glad als een zilveren schotel – ook hij is verrukt van de Nevski Prospekt. En de dames! O, de dames vinden de Nevski Prospekt nog heerlijker. Wie vindt het er trouwens niet heerlijk? Zet een voet op de Nevski Prospekt, en je kunt je in het flaneren storten. Ook al heb je iets heel dringend te doen, zodra je de straat betreedt ben je al je besognes prompt vergeten. Het is de enige plek waar mensen zich niet vertonen omdat ze moeten, waar ze niet naartoe worden gedreven door behoeften of mercantiele belangen, die heel Petersburg in hun greep hebben. Het is alsof een mens die je op de Nevski Prospekt tegenkomt minder egoïstisch is dan op de Morskaja-, Goročovaja-, Litejnaja-, Mesjtsjanskaja- en andere straten, waar hebzucht, eigenbelang en behoefte hun weerslag hebben op de wandelaars en hen die in koetsen en droschken voortijlen. De Nevski Prospekt is de algemene communicatielijn van Petersburg. Een bewoner van de Petersburger- of de Vyborgwijk,* die al een paar jaar niet bij zijn vriend in Peski* of bij de uitvalsweg naar Moskou is geweest, kan er zeker van zijn dat hij hem hier tegenkomt. Niet één adressen Almanak of inlichtingenbureau kan zulke exacte informatie verschaffen als de Nevski Prospekt. De almachtige Nevski Prospekt! De enige verstrooiing van het aan vertier zo arme Petersburg! Wat zijn zijn trottoirs schoon aangeveegd, en mijn God, hoeveel voeten hebben er niet hun sporen achtergelaten! Zowel de modderige lompe laars van een afgezwaaide soldaat, onder wiens gewicht graniet nog zou barsten, als het vederlichte

miniatuurschoentje van een piepjonge dame, die haar hoofdje naar de glimmende ramen van een winkel wendt als een zonnebloem naar de zon, en ook de rammelende sabel van een van hoop verpulverde vaandrig, die er een scherpe kras op achterlaat – alles leeft er de macht van zijn kracht, of de macht van zijn zwakte op uit. De fantasmagorie die zich er razendsnel, in één dag slechts voltrekt! Zo veel veranderingen als hij in één etmaal ondergaat! Laat ons in alle vroegte beginnen, als heel Petersburg geurt naar warm, zojuist gebakken brood en gevuld is met oude vrouwen in gescheurde jurken en mantels op stroomtocht naar kerken en meedogende voorbijgangers. Dan is de Nevski Prospekt leeg: de welgedane winkeliers en hun bedienden slapen nog in hun Hollandse hemden, of zepen hun nobele wang in en drinken koffie; bedelaars verzamelen zich voor de deuren van patisserieën, waar een slaperige Ganymedes, die gisteren nog als een vlieg met chocolade rondvloog, met een bezem in zijn hand en zonder das naar buiten komt zetten en hun oudbakken pasteien en kliekjes toewerpt. Door de andere straten sjokt het werkvolk: soms steken Russische kerels over die zich naar hun werk haasten, hun laarzen besmeurd met kalk die zelfs de Catharinagracht, beroemd om zijn schone water, niet zou kunnen afspoelen. Voor dames geeft het op dit tijdstip doorgaans geen pas hier te lopen, aangezien het Russische volk zich graag in heftige bewoordingen uitdrukt die hun vermoedelijk niet eens in het theater ter ore zouden komen. Soms, als de weg naar zijn departement hem over de Nevski Prospekt voert, sjokt een slaperige ambtenaar met een aktentas onder de arm voorbij. Men kan eenduidig stellen dat op dit tijdstip, dat wil zeggen tot twaalf uur, de Nevski Prospekt voor niemand een doel is, en slechts als middel dient: hij vult zich geleidelijk aan met personen die zo hun bezigheden, hun zorgen en hun ergernissen hebben, maar helemaal niet aan de straat denken. Een Russische kerel heeft het over een dubbeltje of zeven koperstuivers, oude mannen en vrouwen zwaaien met hun armen of praten in zichzelf, en soms met tamelijk heftige gebaren, maar niemand luistert naar hen en niemand lacht hen uit, met uitzondering misschien van loopjongens in grofgeweven stofjassen met lege flessen of gelapte laarzen in hun handen, die als bliksemschichten over de Nevski Prospekt schieten. Wat u op dit tijdstip ook draagt, zelfs al hebt u in plaats van een hoed een pet op

het hoofd, al steekt uw boordje te ver boven uw stropdas uit – niemand die het opmerkt.

Om twaalf uur bestormen gouverneurs van alle naties met hun in batisten kraagjes gestoken pupillen de Nevski Prospekt. Engelse Joneses en Franse Le Coq's lopen met de aan hun vaderlijke zorgen toevertrouwde pupillen aan de hand en leggen hun met gepaste gewichtigheid uit dat uithangborden boven winkels worden gemaakt opdat men met behulp daarvan te weten kan komen wat zich in die winkels zelf bevindt. Gouvernantes, bleke missen en blozende Slavischen, lopen statig achter hun lichtvoetige, vliedervlugge meisjes en gebieden hun een schouder wat op te trekken en rechter te lopen; kortom, op dit tijdstip is de Nevski Prospekt een pedagogische Nevski Prospekt. Maar als het tegen tweeën begint te lopen neemt het aantal gouverneurs, pedagogen en kinderen af: ten slotte worden ze verdrongen door hun tedere vaders die zich met hun bontgekleurde, overgevoelige vriendinnen vertreden. Geleidelijk aan krijgen deze gezelschap van al degenen die hun zo belangrijke dagtaak hebben volbracht, zoals daar zijn: zij die met hun dokter hebben gesproken over het weer en een puistje dat op hun neus is opgekomen, die zich hebben laten voorlichten over de gezondheid van hun paarden en kinderen (die trouwens grote talenten tentoonspreiden), zij die een affiche en een belangrijk krantartikel hebben gelezen over personen die komen en gaan,* en ten slotte zij die een kopje koffie of thee hebben gedronken. Bij hen voegen zich degenen die door hun benijdenswaardige lot gezegend zijn met de rang van ambtenaar voor bijzondere opdrachten. Ook voegen zich bij hen degenen die in het Buitenlands College* een betrekking hebben en zich onderscheiden door de nobelheid van hun bezigheden en gewoonten. Mijn God, de prachtige functies en betrekkingen die er wel niet zijn! Hoezeer verheffen en verkwikken zij de ziel! Maar helaas! Ik heb geen betrekking en ben verstoken van het genoegen mee te maken hoe fijnzinnig mijn chefs mij bejegenen. Alles wat u ook maar op de Nevski Prospekt tegenkomt – alles blaakt van fatsoen: mannen in lange geklede jassen met hun handen in de zakken, dames in roze, witte en lichtblauwe satijnen redingotes en hoedjes. Hier komt u unieke bakkebaarden tegen die met uitzonderlijke en verbazingwekkende kunstzinnigheid onder stropdassen verdwijnen, fluwelen bakkebaarden, zijdezachte, en bakkebaarden zwart als sabelbont

of kool, die jammer genoeg alleen aan het Buitenlands College zijn voorbehouden. Beambten van andere departementen zijn zwarte bakkebaarden door de Voorzienigheid ontzegd, zij moeten het tot hun grote ergernis met rossige stellen. Hier komt u fenomenale, met geen pen te beschrijven, met geen penseel te schilderen snorren tegen; snorren waaraan mannen de beste helft van hun leven wijden, 's nachts en overdag het voorwerp van gedurige waakzaamheid, snorren waarover verrukkelijke parfums en aroma's zijn uitgestort en die zijn gedrenkt in de kostbaarste en zeldzaamste soorten pommade, snorren die voor de nacht in dun velijnpapier worden gewikkeld, snorren waaraan de meest roerende verknochtheid van hun *possesseurs* kleeft en die door voorbijgangers worden benijd. Duizenden soorten hoedjes, japonnen, omslagdoeken – bontgekleurde, luchtige, waaraan soms wel twee dagen lang de verknochtheid van hun eigenaressen blijft hangen – verblinden eenieder op de Nevski Prospekt. Het is alsof een complete zee van vliindertjes ineens van hun bloemstengels is opgestegen en als een stralende wolk boven zwarte kevers van het mannelijke geslacht golft. Hier komt u tailles tegen waar u zelfs nooit van gedroomd hebt; dunne, smalle tailles, nog niet dikker dan een flessehals, waarvoor u vol ontzag opzijaat als u ze tegenkomt, om ze niet per ongeluk met een onbeleefde elleboog aan te stoten; uw hart wordt bevangen door schuchterheid en de angst dat u alleen al met een onvoorzichtige ademtocht zo'n allerbekoorlijkst voortbrengsel van natuur en kunstzinnigheid zou kunnen breken. En wat een damesmouwen u niet op de Nevski Prospekt tegenkomt! Ach, hoe verrukkelijk! Ze lijken een beetje op luchtballonnen, waarmee een dame ineens zou kunnen opstijgen als zij niet door een heer werd vastgehouden; want het is even makkelijk en aangenaam een dame in de lucht te tillen, als een glas champagne naar de mond te brengen. Nergens wordt bij een wederzijds treffen zo nobel en ongedwongen gegroet als op de Nevski Prospekt. Hier komt u weergaloze glimlachjes tegen, glimlachjes die alle kunst te boven gaan, waarvan u soms wel kunt smelten van genoeg, die u ineens nederigheid leren zodat u het hoofd buigt, of die u met opgericht hoofd boven de spits van de Admiraliteit* doen uitstijgen. Hier komt u lieden tegen die met uitzonderlijke adeldom en gevoel voor eigenwaarde over een concert of over het weer praten. Hier komt u duizend onbevattelijke karakters en verschijningen tegen. Hemelse

Schepper! Wat een vreemde karakters kom je op de Nevski Prospekt tegen! Er zijn er heel veel die, als ze u tegemoet komen, beslissend naar uw laarzen kijken en als u gepasseerd bent, zich omdraaien om naar uw jaspanden te kijken. Ik kan tot op heden niet begrijpen waarom dat is. Eerst dacht ik dat het schoenlappers waren, maar dat bleek helemaal niet het geval: het merendeel is werkzaam op allerlei departementen, velen van hen zijn in staat voortreffelijke stukken van het ene bureel tot het andere te richten; of het zijn mensen die zich vermaken met wandelen en het lezen van kranten in patisserieën – kortom, het zijn merendeels fatsoenlijke lieden. In die gezegende tijdsperiode van twee tot drie in de middag, die men ook als het uur van wandelend Petersburg op de Nevski Prospekt kan typeren, speelt zich de belangrijkste tentoonstelling af van het beste wat de mens heeft voortgebracht. De een toont een sjeke geklede jas met het mooiste beverbont, de ander een prachtige Griekse neus, een derde heeft voortreffelijke bakkebaarden, een vierde een paar knappe oogjes en een verbazingwekkend hoedje, een vijfde een ring met een talisman aan zijn fatterige pink, een zesde een voetje in een betoverend schoentje, een zevende een das die verbazing wekt, een achtste een overdonderende snor. Maar slaat het drie, dan is de tentoonstelling ten einde en dunt de menigte uit... Om drie uur voltrekt zich een nieuwe verandering. Op de Nevski Prospekt breekt ineens de lente aan: de hele straat raakt bedekt met ambtenaren in groene uniformen. Hongerige titulair-, hof- en overige raden proberen uit alle macht hun tred te versnellen. Jonge collegeregistrators, gouvernements- en collegesecretarissen nemen nog snel even de gelegenheid te baat om een wandelingetje over de Nevski Prospekt te maken met een air alsof ze helemaal niet zes uur op kantoor hebben gezeten. Maar oude collegesecretarissen, titulair- en hofraden lopen snel, met gebogen hoofd voort: ze hebben geen zin om voorbijgangers te bekijken; ze hebben zich nog niet helemaal losgerukt van hun beslommingen; in hun hoofd is het een warboel, een compleet archief van aangevangen en niet-afgemaakte zaken; in plaats van uithangborden zien zij nog lang een kartonnen doos met papieren of het bolle gezicht van hun bureauchef.

Na vieren is de Nevski Prospekt leeg en zult u er nauwelijks een ambtenaar tegenkomen. Wel een naaister die op een halletje de Nevski Prospekt oversteekt met een doos in haar handen; of

een deerniswekkend slachtoffer van een menslievend bureauhoofd, noodgedwongen bedelend in zijn friezen* jas; een zonderling van buiten de stad, die alle uren om het even zijn; een lange dunne Engelse met een reticule en een boekje in haar handen; een kruier; een Rus in een op de rug getailleerde *demi-coton* jas met een smal baardje, die zijn hele leven maar wat aanrommelt en aan wie alles beweegt als hij galant over het trottoir voortstapt: zijn rug, zijn armen, zijn benen en zijn hoofd; soms een nederige handwerksman – verder komt u op de Nevski Prospekt niemand tegen.

Maar zodra de schemering over de huizen en straten valt, als een diender onder de beschutting van een stuk zeildoek een ladder beklimt om een lantaarn aan te steken en uit lage winkelvenstertjes prenten tevoorschijn komen die zich op klaarlichte dag niet durven te vertonen, dan komt de Nevski Prospekt weer tot leven en begint de straat zich te roeren. Dan breekt het mysterieuze moment aan waarop de lampen alles een verlokkelijk en prachtig licht geven. U komt heel veel jongelui tegen, grotendeels vrijgezel, in warme geklede jassen en mantels. Op dit tijdstip doet zich een soort doel gevoelen, of beter gezegd: iets wat op een doel lijkt maar uiterst onbestemd is; de passen van de voorbijgangers versnellen zich en krijgen allemaal een ander ritme. Lange schaduwen schieten over de muren, het plaveisel, en komen met hun hoofden bijna tot aan de Politiebrug.* Jonge collegeregistrators, gouvernements- en collegesecretarissen lopen almaar heen en weer; maar oude collegeregistrators, titulair- en hofraden zitten merendeels thuis, ofwel omdat ze een getrouwd volkje zijn ofwel omdat de bij hen inwonende Duitse keukenmeiden heel lekker voor hen koken. U komt er eerbiedwaardige grijsaards tegen die om twee uur zo gewichtig en met zo'n verbazingwekkende adeldom over de Nevski Prospekt wandelden. U ziet hen net als de jonge collegeregistrators een spurtje trekken om een blik onder het hoedje van een uit de verte ontwaarde dame te werpen wier volle lippen en opgeblaste wangen zo in de smaak vallen bij veel wandelaars, en bovenal bij winkelbedienden, kruiers en kooplui die, steevast gehuld in Duitse pandjesjassen, in groten getale en meestal gearmd aan het wandelen zijn.

'Ho!' riep op dat moment luitenant Pirogov, terwijl hij een naast hem lopende jongeman in frak en cape aan zijn mouw trok. 'Zag je dat?'